Norsk Tourette Forening
Frankendalsveien 97
3274 Larvik
Tlf: 31 41 10 55, mobil 47 35 98 69
e-post: post@touretteforeningen.no
Foretaksregisteret: NO 980 743 438
Bankkonto: 1644 20 11161

Kunnskapsdepartementet
Att: Elisabeth Harlem Eide
postmottak@kd.dep.no

Oslo 17. desember 2021

Høring - forslag til ny opplæringslov og endringer i friskoleloven

Norsk Tourette Forening (NTF) gir med dette organisasjonens synspunkter på høringsnotatet med forslag til ny opplæringslov. Vi har ikke kommentarer til endringer i friskoleloven.

Norsk Tourette Forening (NTF) er en landsdekkende interesseorganisasjon som arbeider for kunnskap om- og forståelse for Tourettes syndrom og kroniske ticstilstander. Tourettes syndrom (TS)/ tics kan medføre alvorlige plager, sosialt, pedagogisk, psykisk og muskulært over tid. En rekke av symptomene ved TS og andre vansker som ofte følger med kan medføre «annerledes» atferd. Tics i seg selv kan være vanskelig å forstå og utfordrende for omgivelsene, og tics som i utgangspunktet er «uskyldige» kan bli plagsomme i gitte situasjoner. TS kan for noen være en enkel og ukomplisert forstyrrelse, men mange har tilleggsvansker. Tilleggsvansker forekommer hos omtrent 90 % av personer med TS. De vanligste sameksisterende tilstandene ved TS er ADHD, tvangstanker / tvangshandlinger (OCD) og angst. Omtrent 2 av 3 barn med TS har symptomer på ADHD.

Barn med Tourettes syndrom og tilleggsvansker har ofte behov for bistand fra flere instanser. En viktig forutsetning for samhandling mellom instansene er kunnskap og forståelse om hverandres ansvar, oppgaver og begrensninger. Tics kan skape utfordringer knyttet til skoleprestasjoner. Spesifikke lærevansker forekommer i tillegg forholdsvis ofte hos elever med TS, og skolefravær er et problem.

Generelle merknader

NTF leverte en fyldig uttalelse til NOU 2019: 23 Ny opplæringslov. Vi oppfatter at forslaget som foreligger nå er bedre for elever med TS enn utvalgets forslag. Vi viser likevel til vår høringsuttalelse til NOUen. Forholdene vi påpekte der er fortsatt aktuelle for det videre arbeidet med ny lovtekst.

Vi vil også vise til FFOs fyldige høringsuttalelse til ny opplæringslov. NTF er medlem i NTF og står bak uttalelsen. Vi vil her særlig påpeke de innledende merknadene fra FFO om skolens evne til tilrettelegging, tilpasset undervisning og spesialundervisning, om manglende sanksjonsmuligheter og skjønnsutøvelse overfor svake grupper. På linje med FFO, mottar NTF årlig mange henvendelser om slike forhold.

Særskilte merknader

Ut over høringsinnspillet fra FFO ønsker NTF særlig å påpeke fire forhold som vi mener bør kommenteres:

1. Bruk fysiske inngrep mot elever

2. Skolefravær
3. Universell utforming
4. Lekser

Regler om bruk av fysiske inngrep mot elever
Opplæringsloven har i dag ikke regler om at ansatte i skolen kan bruke fysisk makt mot elever. Departementet har bedt om høringsinstansenes innspill til om opplæringsloven bør inneholde regler om bruk av fysiske inngrep mot elever, herunder også hvilke inngrep mot elever som eventuelt bør omfattes av en hjemmel i opplæringsloven.

Som FFO mener NTF at det er behov for lovregulering av dette. Som departementet selv påpeker, kan det argumenteres for at *tiltak av en så inngripende karakter bør ha et klart hjemmelsgrunnlag med tydelige rettslige rammer*. Mange elever med TS opplever at det brukes makt mot dem i skolehverdagen. **En lovregulering kan bidra til økt rettssikkerhet for elever som blir utsatt for fysisk makt, men dette krever grundige juridiske avveininger**.

Det er imidlertid en rekke svakheter ved uttalelsene i høringsnotatet om bruk av fysiske inngrep / makt. Ut over merknadene fra FFO mener NTF at disse svakhetene bidrar til at det ønskede klare hjemmelsgrunnlaget og tydelige rettslige rammer kraftig uthules. Det er slik NTF ser det derfor **reell fare for at forslaget til lovregler i praksis vil kunne svekke elevenes rettsstilling og gå ut over elevene, som den svake part i dette**. Vi er særlig bekymret for at beskrivelsene av grenser for fysiske inngrep er formulert ut fra skolen ståsted, dvs. ut fra den sterke parten. Noen eksempler på dette er:

- Side 273: *Departementet legger … til grunn at en eventuell regulering … bør omfatte tilfeller der en ansatt griper inn fysisk mot en elev, det vil si at den ansatte bruker fysisk makt for å overvinne motstand hos eleven. Å påvirke en elev gjennom minimal bruk av fysisk kontakt, for eksempel å lede eleven ved hånden forsiktig ut av rommet, er ikke et fysisk inngrep som krever særskilt lovhjemmel*. **NTF vil påpeke at fysiske inngrep vil kunne oppfattes og tolkes svært ulikt, avhengig av ståsted og bakenforliggende vansker. Skolens gjenkjennelseskompetanse og kunnskap om TS er avgjørende for bruk av fysiske inngrep. Mange barn og unge med TS har også sensorisk overfølsomhet og vil derfor tolke hva som er "minimal bruk av fysisk kontakt" helt annerledes enn en ansatt i skolen. Også de konkrete ticsene som en med TS har, akkurat den aktuelle dagen, vil påvirke forståelsen. Vi advarer derfor mot en slik lettvint og feilaktig konklusjon om at "minimal bruk av fysisk kontakt" uten videre faller utenfor behovet for lovhjemmel.**

- Side 273: *Departementet mener … at regelen … ikke bør omfatte handlinger som skolen har plikt og rett til å utøve som en del av sitt oppdrager- og omsorgsansvar, slik som vanlig omsorg og grensesetting. Det er akseptert at en viss bruk av verbale og fysiske virkemidler er en nødvendig del av det å sette grenser for og styre barn … At det er adgang til denne formen for påvirkning, følger av det alminnelige oppdrageransvaret foreldrene har, jf. barneloven § 30. Skolen … kan til en viss grad bruke en del tilsvarende verbale og fysiske virkemidler*. **Handlinger innenfor det alminnelige oppdrageransvaret er avhengig av grundig innsikt i barnets situasjon, herunder diagnoser og konkrete følgevansker. Det er ikke tilstrekkelig med generell, overflatisk kunnskap om TS for å kunne forstå et barn med TS. NTF erfarer at alt for mange skoler ikke engang har tilstrekkelig generell kunnskap om TS og alt for ofte ikke ser og forstår hvert enkelt barn. Slik direkte**

og individuell innsikt er nødvendig for å kunne utøve et oppdrageransvar. Som bemerket for forrige punkt, er det derfor høyst problematisk å la en forenklet henvisning til oppdrageransvaret styre hva som faller innenfor en lovhjemmel om fysisk inngrep.

- Side 274: *I noen situasjoner med de yngste elevene kan det være akseptert å bruke mer omfattende leiing i hånda eller armen selv om eleven ikke vil, uten at det trenger et lovgrunnlag. Videre kan å holde noen forsiktig i noen situasjoner gjennomføres uten at det trenger lovgrunnlag. Et eksempel kan være å holde rundt barn som er redde og usikre, men som protesterer. Dette kan være å utøve god omsorg*. **Sett fra NTFs ståsted er denne uttalelsen i høringsuttalelsen skremmende lesing. Uttalelsen tyder etter vår oppfatning på at man ikke forstår hvordan et barn med TS kan oppfatte bruk av fysiske inngrep. Det er kjent at barn med TS tidvis kan få meltdowns. Ukyndig fysisk inngrep i en slik situasjon vil lett kunne eskalere situasjonen. Det kan med andre ord være det motsatte av god omsorg. Lovregulering av bruk av fysiske inngrep kan ikke baseres på denne type forenklede antagelser om hvordan barnet opplever fysiske inngrep.**

Departementet ber i høringsnotatet om tilbakemeldinger på en rekke momenter angående fysiske inngrep mot elever. Selv om NTF overordnet sett mener at det er behov for slike regler, er dette slik vi ser det vanskelig juridisk terreng. Situasjonen i dag, der dette ikke er lovregulert, er på mange måter ikke akseptabel. Departementet ber om høringsinstansenes innspill til om opplæringsloven bør ha regler om dokumentering av bruk av fysiske inngrep mot elever. **NTF mener at ny lov må ha regler om dette, og viser til at en slik dokumentasjonsplikt gjelder i helsesektoren**. Et absolutt krav til lovregulering og bruk av fysiske inngrep vil derfor være at skolene, som f.eks. tilfelle i helsesektoren, får pliktig opplæring i riktig bruk av fysiske inngrep, samt at det etableres pliktig loggføring av bruk av fysiske inngrep. Slik loggføring må ta utgangspunkt i elevens forståelse av inngrepet.

Departementet ber om høringsinstansenes innspill om hvilke vilkår som bør være oppfylt for at ansatte eventuelt skal kunne bruke fysiske inngrep mot elever. **Et viktig skille går slik NTF vurderer det mellom "skade på person eller eiendom" og "for å holde ro og orden". Det første bør lovreguleres, det siste bør ikke tillates.**

Departementet ber om høringsinstansenes innspill til om opplæringsloven bør ha regler om at fysiske inngrep mot elever skal meldes. Departementet har selv vurdert at dersom loven skal inneholde en slik bestemmelse, bør denne inneholde en meldeplikt til rektor. Departementet vurderer videre om det bør være en plikt til å melde videre til (fylkes) kommunen ved fysiske inngrep, men mener dette kun bør være en plikt "for tilfeller der ansatte må gripe inn fysisk mot den samme eleven gjentatte ganger, eller der inngrepet er særlig alvorlig". **NTF mener opplæringsloven åpenbart må inneholde regler om meldeplikt ved fysiske inngrep mot elever, både fra den som griper inn og til rektor og videre til (fylkes)kommunen**. **Det er videre viktig at det stilles entydige krav til hvordan slike meldinger skal dokumenteres og at loven inneholder entydig beskrivelse av kontrollmyndighet og sanksjoner ved brudd på regelverket**. Igjen viser vi til helsesektoren for hvordan dette kan gjøres. Melding om fysisk inngrep og dokumentasjon av dette må ta utgangspunkt i elevens opplevelse.

Skolefravær

Departementet foreslår lovregulering av skolens plikt til å følge opp alt fravær, ikke kun når dette har blitt omfattende. NTF støtter dette, og viser til FFOs merknader her. Vi vil likevel bemerke at forebyggende oppfølging av fravær av elever med TS/tics er avhengig av kompetanse om både diagnosen som sådan og hvordan dette arter seg for den enkelte individuelt sett. NTF erfarer at skolene alt for ofte ikke evner å sette seg inn i hvilke skolerelaterte forhold som gjør det vanskelig for elever med TS å komme på skolen eller fullføre skolehverdagen. Riktig tilrettelegging reduserer skolefravær.

Avslutningsvis i kapittel 14.6.2.2 på s. 113 uttaler departementet at de *vil vurdere om det er behov for mer veiledning enn det som allerede er tilgjengelig, for å sikre at elevene blir fulgt opp på en god måte*. Sett fra NTFs ståsted er det absolutt behov for mer og bedre veiledning. Vi bidrar gjerne til dialog om dette.

Skolenes FFOs barnevernnettverk arbeider for å løse felles utfordringer knyttet til barnevernet. Et viktig i dette arbeidet knytter seg til skolefravær. Dette gjelder særlig praksisen knyttet til fravær som grunnlag for rutinemessige meldinger til barnevernet. Skolenes håndhevelse av fravær som bakgrunn for bekymringsmeldinger oppleves som et stort problem. Flere skoler opererer med et fast antall fraværsdager eller timer som bakgrunn for å sende bekymringsmelding til barnevernet. Det er en utfordring at denne praksisen noen ganger også følges av skolen selv om det er åpenbart at barnets funksjonsvansker er årsaken til fraværet.

Statsforvalterne i Agder og Innlandet har gjennomført tilsyn i to kommuner om skolens meldeplikt til barnevernet. Formålet med tilsynet er å kontrollere om kommunen har en riktig forståelse av reglene om meldeplikt i opplæringsloven. Statsforvalterne velger hvilke tilsyn de skal gjennomføre på grunnlag av tilgjengelig informasjon og etter en risikovurdering av om kommunen oppfyller lovkrav. Bakgrunnen for tilsynet i Agder var henvendelser de i 2020 mottok fra foreldre til elever i flere kommuner som har fortalt om en praksis som de vurderte kunne være lovstridig. Statsforvalteren i Innlandet nevner også henvendelser fra foreldre i sin risikovurdering og bakgrunn for tilsynet.

Statsforvalteren i Agder slår fast følgende om skolens rutinemessige melding til barnevernet ved skolefravær: *At en elev har stort fravær fra skolen kan ha sammenheng med alvorlig omsorgssvikt eller et av de øvrige vilkårene, men det gir ikke alene, uten andre holdepunkter, «grunn til å tro» at eleven er utsatt for alvorlig omsorgssvikt. Skolen kan derfor ikke praktisere rutinemessig melding til barnevernet på grunn av stort fravær fra skolen. Vurdering av årsaken til fraværet må også spille inn. Skolen må derfor i tillegg ha holdepunkter som tilsier at det er en risiko for at det kan forekomme alvorlig omsorgssvikt*.

Videre påpeker statsforvalteren i Agder at: *Dersom barneverntjenesten skal sette i verk hjelpetiltak, skal disse i hovedsak rettes mot barnet og familien og være begrunnet i omsorgssituasjonen i hjemmet. Når skolen har en bekymring basert på barnets atferd i det sosiale i skolen, eller at barnet ikke vil på skolen, har skolen plikt til å vurdere både andre hjelpeinstanser og egen virksomhet. Velges melding til barnevernet, kan fokus feilaktig bli rettet mot hjemmet og bort fra mulige tiltak i skolen ved hjelp av andre faginstanser*.

Statsforvalteren i Innlandet slår også fast at melding til barneverntjenesten ikke skal sendes rutinemessig eller som ledd i eksempelvis en fraværsrutine, hvor melding sendes nær sagt automatisk fordi elevens fravær overstiger en gitt prosent. **NTF vil påpeke at det er stort behov for at departementet for skolene tydelig og god veiledning om riktig forståelse av**

regelverket rundt skolefravær og meldinger til barnevernet. Hvis ikke, vil er det fare for at en lovregulering av plikten til oppfølging av alt fravær blir praktisert gjennom slik feilaktig og skadelig feil forståelse av regelverket som tilsynsrapportene viser.

Universell utforming
NTF er generelt sett forbauset over hvor lett og kort universell utforming tematisk behandles i høringsnotatet. Departementet legger opp til at dagens regler om det fysiske skolemiljøet videreføres. Det foretas ikke noen egentlige avveininger av om dette er tilstrekkelig. I forslaget til § 12-7 deles plikten til universell utforming opp i tre forhold: elevens arbeidsplass, skolen som sådan og faglige normer.

I merknaden til paragrafen (s. 707) savner NTF en konkret beskrivelse av hva som inngår i begrepet "det fysiske miljøet". Det er etter vår mening ikke tilfredsstillende når dette kun omtales som "utformingen av skolebygget og skoleanlegget, men også mot driften av det". En mer tradisjonell forståelse av universell utforming handler om sansetap og bevegelseshemninger. Dette er forhold som løses gjennom ledelinjer, tilpassede ramper, lydsignaler, mv. Elever med TS har sjelden slike behov, men er ofte plaget av det som benevnes som sensoriske og/eller kognitive vansker. Disse må også tilfredsstilles gjennom universell utforming av skolebygg. **NTF mener det er viktig at det utvetydig presiseres at kravene til elevenes arbeidsplass og til det helhetlige skolemiljøet inkluderer denne delen av den universelle utformingen.**

Lekser
Departementet foreslår i ny § 10-6 at skolen kan pålegge elevene å gjøre lekser, men at det må tas hensyn til at elever har rett til hvile og fritid. **NTF opplever at lekser er en av de mest problematiske områdene for elever med TS. Vi støtter derfor at lekser omtales i ny lov, dersom det entydig fastslås at lekser kun skal kunne gis dersom dette etter en individuell faglig-pedagogisk vurdering anses som formålstjenlig. Videre må det presiseres at det omtalte behovet for hvile og ro også må være individuelt vurdert**.

I høringsnotatet og forslaget til ny lov er det ikke klart om den skjønnsmessige vurderingen av faglig-pedagogisk behov og om tilstrekkelig hvile og fritid er en individuell vurdering. Mange elever med TS er ekstra slitne etter endt skoledag, bl.a. som følge av at man har holdt tilbake tics på skolen. Dette kan gå i bølger. Det er derfor ekstra viktig med individuell og løpende vurdering av om lekser er gagnlig rent faglig sett og om det ikke er for belastende for elevens behov for hvile og fritid. Slike vurderinger må gjøres i nær dialog med foreldre. **Lovforarbeidene må oppsummert både omtale at retten til å kunne gi lekser skal vurderes individuelt for hver enkelt elev og at det skal være løpende dialog med foreldre om variasjon i mengden lekser**.

Oslo 20. desember 2021

Terje Holsen
Styreleder NTF